

Jedna od najzanimljivijih i kod nas najmanje poznatih sovjetskih pesničkih generacija je ona koju kritičar Valentina Buznik naziva — pesnici četvrtog poziva (prva generacija formirala se još pre Oktobra, druga — početkom dvadesetih godina — treća „oksmolska“, krajem dvadesetih i početkom tridesetih godina). Jer dok smo još izmeću dva rata upoznali Bloka i Jesenjinu, a posle oslobođenja Majakovskog, Bagrickog, Madeljštama, Ahmetova, Hlebnikova, Pasternaka — pesnike koji su bili zapaženi ili koji su počeli objavljivati još pre revolucije i predstavnike najmlađeg „vertikalnog“ pokoljenja: Jevtušenka, Voznesenskog, Roždestvenskog, — pesnici dvadesetih i tridesetih godina i pesnici koji su počeli objavljivati pred rat, u ratu i neposredno posle njega, još su nam mahom nepoznati ako apstrahujemo prevode po časopisima i one objavljene u jednom zborniku i jednoj antologiji. Tek u poslednje vreme dobili smo zbirku prevoda Leonida Martinova i plaketu stihova Mihaila Lukonjina.

Ta ratna generacija — kojoj između ostalih pripadaju Semjon Guzenko, Aleksajev, Njodogonov, M. Lukonjin, Sergej Narovčatov, Mihail Ljovov, Mihail Dudin i Sergej Orlov, Boris Slucki i David Samojlov, Aleksandar Mežirov i Solouhin, Viktor Bokov i Evgenij Vinokurov, Veronika Tušnova i Julija Drujnina i mnogi drugi, pa i takvi koji su pali u ratu ne doživeli da im se objavi nijedna zbirka, a neki, kao Pavel Kogan, nijedna pesma, — bila je generacija koja je iznela iznenađujuća izjava (neki i iz finskih rata: Njodogov Lukonjin i Narovčatov na pr.), puna posleratnog oduševljenja, ali i generacija koja je najduže živela u senci poslednjih godina vladavine Josifa Visarionoviča, idolopoklonstva, a u književnosti oktroisanih sansonjerskih „veličina“ i dogmatske mrzilačke (Jakovljevi) ili panegiričke kritičke, mada se sve to ne može strogo potvrditi uopštiti. Iako su svi predstavnici ove generacije rođeni između 1914. i 1925. godine, samo su neki počeli da objavljuju pred sam rat i u ratu (Dudin, Njodogonov, Lukonjin, Guzenko), drugi su polako krenuli sebi put oslobađajući se iluzija i podražavanja u prvim posleratnim godinama, Mežirov, Solouhin, Vinokurov, dok su treći jednim delom dole omogućeni, stekli punu afirmaciju posle Staljinove smrti. Dvadesetog kongresa KPSS, odnosno „veličina“ Guzenko (Slucki, Samojlov, Bokov, koji je svoju prvu zbirku objavio u četrdeset četvrti godini života).

Medutim bez obzira na sve individualne odlike ovih pesnika, osnovni motivi koji ih je oblikovali kao ljude, a dobrim delom i kao pesnike bio je rat iz kojeg su ponele svest o boračkoj solidarnosti, o nužnosti žrtvovanja i odricanja radi bolje budućnosti, životni optimizam i mežuvnu stamenost, ali i generacije rođeni između 1914. i 1925. godine, samo su neki počeli da objavljuju pred sam rat i u ratu (Dudin, Njodogonov, Lukonjin, Guzenko), drugi su polako krenuli sebi put oslobađajući se iluzija i podražavanja u prvim posleratnim godinama, Mežirov, Solouhin, Vinokurov, dok su treći jednim delom dole omogućeni, stekli punu afirmaciju posle Staljinove smrti. Dvadesetog kongresa KPSS, odnosno „veličina“ Guzenko (Slucki, Samojlov, Bokov, koji je svoju prvu zbirku objavio u četrdeset četvrti godini života).

Medutim bez obzira na sve individualne odlike ovih pesnika, osnovni motivi koji ih je oblikovali kao ljude, a dobrim delom i kao pesnike bio je rat iz kojeg su ponele svest o boračkoj solidarnosti, o nužnosti žrtvovanja i odricanja radi bolje budućnosti, životni optimizam i mežuvnu stamenost, ali i generacije rođeni između 1914. i 1925. godine, samo su neki počeli da objavljuju pred sam rat i u ratu (Dudin, Njodogonov, Lukonjin, Guzenko), drugi su polako krenuli sebi put oslobađajući se iluzija i podražavanja u prvim posleratnim godinama, Mežirov, Solouhin, Vinokurov, dok su treći jednim delom dole omogućeni, stekli punu afirmaciju posle Staljinove smrti. Dvadesetog kongresa KPSS, odnosno „veličina“ Guzenko (Slucki, Samojlov, Bokov, koji je svoju prvu zbirku objavio u četrdeset četvrti godini života).

I Sergej Narovčatov, godinu dana mladi od Lukonjina, takođe je ubešenik dva rata i takođe je kao student otišao na front. Za vreme finskog rata toliko se smrzao da je dosta dugo ležao u bolnici. Tada se upisao na Književni institut koji je zajedno sa Moskovskim institutom istorije, filozofije i književnosti završio 1941. godine. U oba rata učestvovao je kao dobrovoljac, bio u blokadi Lenjingrada, prošao pobedonosni put do Elbe. Posle rata, postaviš profesionalni književnik, mnogo je putovao po zemlji, sve do dalekog istoka (Kamčatka, Sahalin), Narovčatov je počeo da piše rano, od 1941. objavivši u centralnim književnim časopisima, a 1948. godine izlazi mu prva zbirka „Lomača“ za kojom sledi još šest knjiga. Pored toga objavio je knjižicu „Lirika Ljermontova“ (beleške pesnika, 1964), a poslednjih godina bavi se kritikom tekuće poezije pišući naročito, ponekad prilično oštro, ali držeći se književnih merila, o predstavnima najmlađe pesničke generacije (Voznesenski, Jevtušenko, Okudžava i dr.).

I Lirici Narovčatova središnje mesto zauzimaju stihovi vezani za rat i ratnu generaciju („Naše pokoljenje je ratom upola posećena šuma“), publicistička, politički angažovana lirika, uisci sa brojnih putovanja.

Za Lenjingrad je vezano stvaralaštvo dvojice pesnika: Mihaila Dudina i Sergeja Orlova.

Stariji, Mihail Dudin, rođen 1916. godine u seljačkoj porodici, prvotno je vreme od 1939. do 1945. godine u vojski učestvovao, ali takođe aktivno u oba rata. Prva zbirka „Pljusak“, u kojoj dominira priroda-lirika, izlazi 1940. godine. Kao pesnik, medutim, Dudin se formirao u ratu (zбирke „Zastave“, „Ratna Neva“, obe 1943. godine, i dve iz 1944: „Put garde“ i „Vatra na raskršću“). Posle rata objavivši sledeće zbirke: „Smatrajte me komunistom“ (1950), „Izvor“ (1951), „Izvor“ (1952), „Pesme“ (1956), „Borovi i vetar“ (1957), „Mostovi“, „Stihovi iz Evrope“ (1958). „Uporno prostranstvo“ (1960), „Pesme“ (1960), „Ostaće ljubav“ (1962), „Čilbar“ (1963), „Pesma o gavranovom briedu“, „Pema“ (1964).

Osnovno raspoloženje Dudinove lirike je čak i onda kada se radi o smrti njegovih drugova, životni optimizam. Ne izbegavajući ni romantični patetiku, Du-

stavnosti, ka neuslijenom razgovoru sa čitaocem, ka Majakovskom. Iako je rano počeo da piše, Lukonjin je, kao i Gudzenko, odmah posle rata zauzeo jedno od najistaknutijih mesta među mladim pesnicima, pa je i danas veoma aktivan. Posle zbirki „Kucanje sreća“ (1947), „Pesme Staljingradu“ (1947), objavio je 1948. godine poemu „Radni dan“ (1948) koja mu je donela državnu nagradu. Zatim se nižu knjige: „Put ka mitu“ (1951), „Priznanja u ljubavi“ (povest u stihovima, 1959), „Drug poezija“ (knjiga o uspomenu, pesnicima, pesničkom zanatu, 1963), „Savladavanje“ (1964) i dr. Kao i Gudzenko i Lukonjin je veliki protivnik retoriciteta i patosa, a u svojim stihovima tematski vrlo raznovrstan i u formalnom pogledu inventivan. U poemu „Radni dan“ opevao je rekonstrukciju fabrike traktora u Staljingradu. Pa ipak, iako Lukonjin predstavlja neki most ka najmlađoj pesničkoj generaciji, a na neke od njih je ozbiljno uticao, on nikada nije bio naročito popularan. Iako je rano stekao zvanico priznanje i vrlo rano počeo da igra istaknuto ulogu u književnom životu svoje zemlje, nije bio pošteđen od prebacivanja zbog „prozičnosti“, „nezgrapnosti“, „komplikovanosti“ u formalnom pogledu, „nekoherentnosti“ stiha (Lukonjin je jedan od retkih sovjetskih pesnika koji neguju i slobodni stih). U svojim stihovima Lukonjin mnogo polaže na dobaravanje atmosfere bogo života, a posebnu pažnju posvećuje prozičnom detalju i aforističkim formulama, koristeći se pritom svakidašnjim „nepoetičnim“ govornim jezikom.

Jednim od najtalentovanijih pesnika ove

PESNICI četvrtog poziva

generacije mnogi (Dudin, Slucki, Jevtušenko) smatraju Aleksandra Mežirova. I on je neposredno posle rata bio dosta kritikovan zbog nesnalžanja u prvim posleratnim godinama, zbog ostataka „dekadentstva“ (očiti je uticaj A. Bloka), pa je kao takva bila ocenjena i njegova knjiga „Put je dalek“. Medutim, posle boravka u Lenjingradskoj oblasti, s kojom je bio povezan i ratnom sudbinom. 1947. godine, u poeziji Mežirova sve više su počeli da odjekuju publicistički tonovi. Pa ipak, njegova glavna preokupacija je bila i ostala, o tome svedoče njegove zbirke „Ladski led“ i „Opraštanje sa snagom“. Ratna je i slikovitost Mežirovove poezije. Za razliku od Lukonjina, Mežirov ne izbeгава retorične note, a u energičnom ritmičnom stihu s uspehom se koristi asonansama.

U Sergej Narovčatov, godinu dana mladi od Lukonjina, takođe je ubešenik dva rata i takođe je kao student otišao na front. Za vreme finskog rata toliko se smrzao da je dosta dugo ležao u bolnici. Tada se upisao na Književni institut koji je zajedno sa Moskovskim institutom istorije, filozofije i književnosti završio 1941. godine. U oba rata učestvovao je kao dobrovoljac, bio u blokadi Lenjingrada, prošao pobedonosni put do Elbe. Posle rata, postaviš profesionalni književnik, mnogo je putovao po zemlji, sve do dalekog istoka (Kamčatka, Sahalin), Narovčatov je počeo da piše rano, od 1941. objavivši u centralnim književnim časopisima, a 1948. godine izlazi mu prva zbirka „Lomača“ za kojom sledi još šest knjiga. Pored toga objavio je knjižicu „Lirika Ljermontova“ (beleške pesnika, 1964), a poslednjih godina bavi se kritikom tekuće poezije pišući naročito, ponekad prilično oštro, ali držeći se književnih merila, o predstavnima najmlađe pesničke generacije (Voznesenski, Jevtušenko, Okudžava i dr.).

I Lirici Narovčatova središnje mesto zauzimaju stihovi vezani za rat i ratnu generaciju („Naše pokoljenje je ratom upola posećena šuma“), publicistička, politički angažovana lirika, uisci sa brojnih putovanja.

Za Lenjingrad je vezano stvaralaštvo dvojice pesnika: Mihaila Dudina i Sergeja Orlova.

Stariji, Mihail Dudin, rođen 1916. godine u seljačkoj porodici, prvotno je vreme od 1939. do 1945. godine u vojski učestvovao, ali takođe aktivno u oba rata. Prva zbirka „Pljusak“, u kojoj dominira priroda-lirika, izlazi 1940. godine. Kao pesnik, medutim, Dudin se formirao u ratu (zбирke „Zastave“, „Ratna Neva“, obe 1943. godine, i dve iz 1944: „Put garde“ i „Vatra na raskršću“). Posle rata objavivši sledeće zbirke: „Smatrajte me komunistom“ (1950), „Izvor“ (1951), „Izvor“ (1952), „Pesme“ (1956), „Borovi i vetar“ (1957), „Mostovi“, „Stihovi iz Evrope“ (1958). „Uporno prostranstvo“ (1960), „Pesme“ (1960), „Ostaće ljubav“ (1962), „Čilbar“ (1963), „Pesma o gavranovom briedu“, „Pema“ (1964).

Osnovno raspoloženje Dudinove lirike je čak i onda kada se radi o smrti njegovih drugova, životni optimizam. Ne izbegavajući ni romantični patetiku, Du-

din je pesnik drugarstva, ljudske solidarnosti, a nisu mu strane ni lepote svoje i tuđih zemalja, svet prirode i ljubavna tematika. Pesnik globrotter, Dudin putuje svetom otvorenih očiju, zainteresovan za umetničke spomenike, ali ništa manje za život običnih, malih ljudi, nalazeći svuda sebi prijatelje. U poeziji vrlo jednostavan ali i muzikalan, Dudin se uspešno koristi tradicijom narodnog stvaralaštva (u temu je blizak starijem Lenjingradskom pesniku Aleksandru Prokofjevu) ali i dostignućima novije ruske lirike, ogledajući se u mnogim pesničkim formama sve do komplekovanog sonetnog venca. Podjednako upotrebljava asonanse i čiste rime. Pesme su mu ne samo muzikalne već i plastične, jer Dudina ne privlači samo muzika nego i lepota sveta, umetničko nasleđe čovečanstva u svoj njegovoj raznovrstanosti i bogatstvu. Naročito vezan za svoju generaciju, Dudinu su podjednako bliski i Blok i Jesenjin, kao i njegovi stariji i mladi pesnici savremenici (Ušakov i Olga Bergholc, Mežirov i Orlov).

Na selu, u utičaljskoj porodici, rodio se 1921. Sergej Orlov. Detinjstvo i rano mladoštvo proveo je u Sibiru i na Severu. Kao student otišao je u rat, u tenkovsku jedinicu, i 1944. godine jedva je izvuкао svoju glavu kada su ga sveg u opekotinu izvučili iz zapaljenog tenka. Posle toga je bio demobilisan kao invalid. 1954. godine završio je književni institut, 1956. putovao po zapadnoj Evropi, a 1957. boravio u Čehoslovačkoj. Posle prve knjige stihova „Fron“ objavio je zbirke „Ponud se nasloviti“ kojom je pokušao da pride posleratnoj temi „Lirike stihove“ i „Pesme“ (1959) koju predstavlja presek kroz

dvadesetogodišnje stvaralaštvo Orlova, od 1938. do 1958. godine.

I lirici Orlova dve glavne teme su doživljaj rata i svet prirode. Ali Orlov ima i pesnu o pranju patosa i poemu o velikom sanjaru i naučniku Čjalkovskom. Za njega se može reći, kao i Dudina, da se nalazi pod izvesnim uticajem poetskih koncepcija Aleksandra Prokofjeva. Meni se ipak čini da lirika i epika Prokofjeva, pored izvrsnog jezika i nesumnjive muzikalnosti, krije u sebi opasnost koja dolazi od formalnog, tradicijomnog purizma, preteranog vezivanja za folklor i formalnog dogmatizma.

Posebno mesto među pesnicima ove generacije zauzima Vladimir Solouhin, poznatiji po svojoj lirskoj prozi u tradiciji Bunjina, Prvišina, i Paustovskog, kojoj pripadaju i pisci kao Jurij Kazakov i mladi Jurij Kuranov. Manje je medutim poznata poezija Solouhina koja sa uspehom neguje slobodan, beli stih i na koju se nadovezuje njegova potonja lirika proza, sva u velikim delovima, deljima, ali koja zato ništa manje ne upotpunjuje našu sliku sveta. Rođen 1924. godine, Solouhin ipak više pripada posleratnoj generaciji sovjetskih pisaca, vezanih za kolhozno selo i rusku prirodu. Pored zapaženih knjiga liriske proze „Vladimirske staze“ (prevode i na naš jezik), „Kapljica rose“ (1960) i „Susret u Vjaznikama“ (1964), Solouhin je i autor knjige-slika „Vetar lutanja“ i „Za sibirskim morima“ (1960) i knjige stihova i poema „Ždral“ (1959).

Boris Slucki rođen je 1919. godine. Učestvovao je u drugom svetskom ratu, posebno u borbama za oslobođenje Beograda. Zbirke mu izlaze znatno donje: „Sećanje“ (1957), „Vreme“ (1959), „Danas i sutra“ (1961), i „Rad“ (1964). Iako je objavio srazmerno malo, Slucki se smatra jednim od najoriginalnijih savremenih sovjetskih pesnika; Ilja Erenburg ga je proglasio i jednim od najvećih, a poznat je i u inostranstvu, naročito u Italiji gde je boravio 1957. godine.

Poezija Sluckog bila je dosta napadana ali još i sada neki stavljaju ozbiljne zamerke. Dugo je čutao, zgađen na penušavu i pevushavu „glupu“ poeziju, na „glatko pisanje“ i lažni patos da bi došao do svog neponovljivog pesničkog izraza. Junak njegove poezije je zreo, staložen, otkoren i direktan, čvrst i principijelan i konformista sa često ostrim, škrtim sudovima. Zato Slucki i nalazi pomalo „čočak“ formu, lakoničnu i konkretnu, jasnu i govornički iskovanu, gipki ritam i novu rimu, asonansu. Njemu nije stran ni suvi jezik „kancelarijska“, ni patos „žestoke romanse“ koje za nešto da uklopi, ironijom ili antičkim kompromitiranjem, u svoje tvorenje, završavajući ih na vreme uspešnom poezijom.

Melodičniji od Sluckog, Viktor Bokov (rođen 1914. godine) ima medutim, kao i Slucki, Lukonjin i Mežirov, dosta zajedničkih crta sa mladim pesničkim naraštajem. Zanimajući se za Sluckog, Jevtušenka ili svog mladeg prijatelja Voznesenskog, Bokov predstavlja neki most koji povezuje srednju generaciju sovjetskih pesnika sa „vertikalnim“ pokoljenjem. Bokov je proživio život pun iskušenja,

bio student Literarnog instituta, 1941. godine otišao u rat, doživio nezakonite progone, izgubio rukopise, sklanjao folklor, prevodio „Kalevalu“. Ušavši prilično kasno u literarni život, Bokov je objavio nekoliko zbirki stihova: „Opolnost“ (1958), „Strugovi“ (1958), „Vesna Viktorovna“ (1961), „Vetar u šljivama“ (1962). Bokov piše i lirsku minijature u prozi.

Na poeziju Bokova izvršili su nesumnjivo uticaj narodni folklor i Majakovski. Osnovno raspoloženje njegove poezije je praznično, optimistično, dobrodušno humor. Stihovi su mu toliko melodični da se neki i pevaju („Gledam na prostrana polja“, „U čistom nebu jasan mesec“, „Orenburška marama“, „Na dopust ide mornar mlad“).

Danas se u Sovjetskom Savezu veoma ceni pesnik David Samojlov. Koliko mi je poznato on je do sada objavio svega dve knjige. Naročito je toplo bila primljena druga njegova knjiga „Drugi prevoji“ (1963), koja obuhvata stihove o ratu, lirске pejaže, razmišljanja o umetnosti, istorijske scene. Poeziju Samojlova karakteriše ozbiljnost, erudicitnost, zrelost i kompaktnost forme, smela poredenja i sveže rime.

Pomenimo još Jevgenija Vinokurova, najmladeg iz ove grupe (rođenog 1925. godine), koga veoma često citiraju posebno ili u kontekstu sa najboljim predstavnicima mlade pesničke generacije.

Vinokurov se rodio u Brnjsku, ali je od najranijeg detinjstva živeo u Moskvi. Ne završivši ni desetiletu otišao je na front, ratovao u Ukrajini, došao od Nemačke, a posle rata stupio u Literarni institut. Posle završetka školovanja objavio je sledeće knjige: „Pesme“ (1951), „Plavetnilo“ (1956), „Ratna lirika“ (1956), „Priznanja“ (1958), „Lice čoveka“ (1960), „Reči“ (1952), „Lirika“ (1962), „Muzika“ (1964), „Pesme“ (1964).

Vinokurov je podjednako pesnik urbane grada i mladosti, pesnik prirode i pesnik-filozof. Njegove stihove prožimaju osloboda muzika, mada, kao i Solouhin neguje i beli, slobodni stih. On je pesnik običnog čoveka, ali i predmetnog sveta, pojedinačnih činjenica. Obični ljudi medutim nisu siva masa — nego karakteri. Šodno svojoj prirodi on voli obične reči i njegova misaona lirika nikada nije spekulativna. Tu osobinu njegove poezije, odsustvo manira i jeftinih efekata, lakonost i jedinstvenost, dobri su uzorci, danas već pokojni Maršak i Nazim Hikmet. Od deskriptivne živopisnosti svoje prve knjige, on se kretao ka filozofskom osmišljavanju svoga vremena, ka psihološkom produbljivanju. On ponovo otkriva „obličnost“, traga za njihovim skrivenim smislom. Njegova lirika stvarno nije patetična u onom smislu kaž, bi to hteli neki kritičari, ali nije ni apstraktna kako to misli Meščenko. On se koristi ponekad parodijom, antičkim ustrojenjima, ali je razvio svoju misao. Ponekad je ironičan a ponekad dirljivo nežan, kao kada na primer piše o detinjstvu. Iako ponekad naginje preteranom racionalizmu, kao što je u početku naginjavao deskriptivnom naturalizmu, iako njegovi noviji stihovi nisu iste vrednosti, Vinokurov zauzima jedno od vodećih mesta u savremenoj sovjetskoj poeziji i predstavlja tip liričara koji poezijom svoje starije suvremenike, danas već pokojnog Nikolaja Zabolockog i naročito Leonida Martinova (veoma istaknute misaone pesnike) sa pesnicima mlađe književnog naraštaja. Zajednički otkrivenih ovih inače potpuno originalnih pesnika, čija se shvatanja i izraz inače samo delimično poklapaju, bio je veliki ruski liričar devetnaestog veka i jedan od najmissonijih ruskih pesnika — Fjodor Tjutčev.

Iako se pod zajedničkim imeniteljom „pesnici četvrtog poziva“ podrazumevaju veoma različiti i po stepenu obdarenosti veoma nejednaki pesnici, danas se o njima može govoriti kao o generaciji koja ima zajedničke odlike, koja je izvršila određenu istorijsku i umetničku misiju. Ta generacija je počela da oslobađa sovjetsku poeziju od jednolične, emfatične lažne melodičnosti, zvanitno visokopokornih oduševljenja, koji su na frontu doživeli potpuni neuspeh. Zajedno sa nešto starijim svojim savremenima: Konstantinom Simonovom, Aleksandrom Tvardovskim, Olgom Bergholc i Margaritom Aliger, ova je generacija našla jezik blizak savremenima, jer se njihova poezija temeljila uglavnom na doživljaju, na iskrenosti, na osećanju ličnog dostojanstva. Ta poezija svakako nije dala onoliko koliko je mogla, jer je u prvim posleratnim godinama nalazila na nerazumevanje, a s druge strane bila pogrešno upućivana, kanalisana u suviše uske tradicionalne, šablonske tokove. U najboljem položaju našli su se oni pesnici koji su se konačno formirali u poslednjih desetak godina, koji su dole objavili uglavnom malo, koji su sazevali, uporno tražili svoj izraz, svoje mesto u vremenu. Oslobođanjem sovjetske poezije od stega koje su ih špilavale i kao ljude i kao pesnike, oni su se danas uključili kao sastavni deo u školovanoj geografskoj kartu sovjetske poezije. Sa otupljenjem, u početku donekle opravdanih polemčkih strasti, oni danas povezuju najbolje tradicije sovjetske poezije dvadesetih i tridesetih godina sa novim traženjima mlade sovjetske poezije.

Milan TABAKOVIĆ